

Veres Péter olvasónaplójában a mindenkori jólakásra vágyók szemszögéből próbálta újraértékelni vagy legalábbis megbogarászni a történelmi tudatot és forrásokat. Így például, a Nagy Sándorral szemben álló perzsák ellátásának nehézségeiről töprengett. Sütő András, térben és időben megtett útjai során — eljutva többek között a perzsák földjére és Nagy Sándor hódításának koráig is — már azon tűnődik, hogy a hódítók hogyan kísérelték meg *szellemileg* „táplálni”, ellátni a legyőzötteket. Ez tehát már nem a (kései, összegező) tudat olykor kételkedő visszakacsintgatása a létre, pontosabban: arra, amit a mindenkori lét problémái közül az évszázadok szándékosan vagy közönnnyel elhallgattak, hanem szembesülése a tudatnak más korok tudatával — a lelkiismeret akár lehetetlent is átvilágító fényében. Sütő, tanulván abból a felismerésből, hogy: „Egy népek önmagáról szerteglóriázott vélekedésénél minden jel szerint csak az lehet hamisabb, amit érthető viszonzásképpen más népek terjesztenek róla” (*Perzsák**), — nem elégszik meg történések és filozófusok kijelentéseivel, amelyekben elsősorban az tükröződik, amit saját koruk „uralkodó közvéleménye megkívánt”, hanem a felelős értelem nevében, ha kell, „a tudásnak tesz panaszt”. Az írástudóknak. Beke Györgynek arra a kérdésére: „Mit tartasz egy nemzeti író magatartásában negatívumnak?”, ez az erkölcsi alapállás mondatja vele: „A feledékenység. A memória konjunkturális zavarait.” (*A bölcsőhely parancsai.*)

József Attila etikai örökségét („az igazat mondd, ne csak a valót”) az esszé műfajában Sütő András vállalta és folytatja a legkövetkezetesebben irodalmunkban. Az ő megfogalmazásában idézve: „... az igazság felé. Vagyis a megtalált — és nem kitalált — gondok irányába” moccan az író tolla (*Beszélgetés Huszár Sándorral*). Nagyobb öszinteséggel tárulkozik ki közel tizennégyezer nyomtatott példányban, mint közéleti embereink, írónk egymás közt jaj de sokan, itt, mindnyájunk házában, egyvárosban élők vagy éppen szomszédos utcabeliek.

Optimista rajongással telített cikkek olvastán hányszor elszomorodtunk az elmúlt évek során. Sütő hangja sohasem ünnepélyességtől emelkedett vagy fátyolos, vagy édes szókkal boldogító („alább kell szállanunk a költői szándékkal, az együttélés mélyebb — tehát kockázatosabb áramlataiba. Oda, ahol nem énekelik, hanem élük, a bőrükkel hordják ezt a valóságot.” — *Ölelkező párhuzamok*), csak nyugodt, tiszta, súlyos, szinte fémes; igazságkeresésében kemény és konok. Ezért nem vesz erőt rajtunk a szomorúság, az önsajnálkozás, sem a szorongás, hiszen szemünk előtt a példa: csak az élő emlékezet és lelkiismeret,

* Sütő András: Istenek és falovacsok. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1973.

TÖZSÉR ÁRPÁD: Érintések. — Mintha egy szűk szoba határolná ezt a keserű, vívódó költészetet, ám a szoba négy fala között sokminden elfér — a könyvek, a gondolatok révén az egész világ. A költő nem fél bevallani a „holt-pontot” („Az ember fél, s él mégis tovább. / Széthullna: összetartja / óriás szeméremként / magányának két ajka.”), s hogy művésziileg mennyire igaza van, azt éppen ez a kötet — az eddigiek közül talán a legigényesebb, legmélyebb, legfelkavaróbb — bizonyítja: a vallo-más átsegíti a holtpontra, a „kölelő” után érzékeny lesz az „érintésekre”, azaz már nemcsak magára, saját félelmeire, nyugtalanságára tud figyelni, hanem a külvilágra is. A külső és belső formák olyanszerű egyensúlya formálódik ezekben a versekben, ami egyrészt a kései József Attilát, másrészt Henry Moore szobrait juttatja eszünkbe. Kép- és gondolatgazdag líra a Tózsér Árpádé, kevés szóval, a látványosságot (a mutatványokat!) megkerülve tud sokat mondani. Mint ez a néhány versor: „Összezárt szárnyú könyvek, tollak, / kopácsoló írógép a papír törzsén — / Hiába idézem nekik Ortegát, / nem tudnak átjönni hozzám, / csak a csőrükkel érintenek.” (*Madách, 1973.*)

ERDEY-GRÚZ TIBOR-FO-DORNÉ CSÁNYI PIROSKA: A magyar kémiai elnevezés és helyesírás szabályai. — Hasznos, irányadó könyvet adott a kiadó mindazok kezébe, akik a kémia vagy határtudományai területén dolgoznak, kutató-intézetekben, tanügyben vagy akár tudományos könyvkiadóknál. A szerkesztők számot vetettek azzal a ténnyel, hogy az egységes elnevezések hiánya egyre súlyosabb zavarokhoz vezetett, és ennek elkerülésére szükségessé vált a magyar kémiai elnevezések egy-

TEKA

ségesítése, a Tiszta és Alkalmazott Kémia Nemzetközi Uniója (IUPAC) nemrégiben kidolgozott rendszerével összhangban. Így jött létre számos munkatárs közreműködésével ez a munka, melynek I. kötete a szabályzati részt tartalmazza, a II. kötet pedig a vegyületek elnevezési példatárát foglalja magában. Utóbbiban megtalálható a szerves és szervetlen vegyületek példatára, valamint a kémiai helyesírási szótár. A könyv az eddig érvényes elnevezések használatát is szabályozza. (*Akadémiai Kiadó, 1972.*)

E. FELSZEGHY — A. ABRAHAM: Biochimie. — Papírforma szerint a múlt év termése, gyakorlatilag azonban az idén jelent meg Felszeghy Ödön és Abraham Sándor biokémia-kézikönyvének új, bővített kiadása. Egyetemi tankönyvnek készült, s így szerkezetét és tematikáját didaktikai szempontok határozták meg. Hagyományos módon a szénhidrátok, zsírok és fehérjék ismertetésével kezdődik, de már itt érvényesül a modern szemlélet: csökken a leíró rész, s nagyobb szerephez jutnak a szerkezeti és ezzel kapcsolatos funkcionális kérdések. További fejezetei a nukleinsavakkal, a vírusokkal, az enzimek működésével és ezzel összefüggésben a vitaminnal foglalkoznak; külön fejezet tárgyalja a sejt szerkezetét és egyes részeinek biokémiai szerepét; ezt követi az emésztés biokémiája, a szénhidrátok anyagcsereje az állati és növényi szervezetekben, a nukleinsavak, a fehérjék s a zsírok metabolizmusa. Bár a szerzők az eddigiekben is utaltak az egyes folyamatok közötti kölcsönhatásokra, külön rész foglalkozik az összefüggésekkel, az anyagcserét szabályozó komplex mechanizmussal, majd — a glükózidok, alkaloidok és antibiotikumok tárgyalása után — a könyv

csak a csökönyös, csodát-nem-várá cselekvés képes feloldani egyént és közösséget bármilyen szorongás alól. S; mi ez a könyv, ha nem élő emlékeztet s lelkiismeret, és cselekedet a javából — nemcsak az egyéni megmaradásá!

Bármilyen funkcióba, bárhová is léptessék elő a szerzőt, sohasem fogja magát „magas lovon érezni“; nem is lehet lovon, suhanó kocsiiban vagy helikopteren megtenni a meg-megszakadó utat vissza az évszázadokba és előre az időben (nem a könnyű portyázást, a messzire kalandozást kell eltanulni őseinktől; az ma, érdekes módon, épp a jellegtelen absztrakciókra, az utánzásokra jellemző). nem lehet megtenni csak gyalogosan, száradásra ítélte gyökerekre és kövek közül kiserkent, elszínteledezt füvekbe kapaszkodva, küszvva, ha kell, testünkkel védve a földet a közönytől.

Sütőnél az írói hivatás eltérhetetlenül találkozott a társadalmi felelősséggel és a nemzetiségi elkötelezettséggel. Szakitva a kisebbségi gátlásokkal rokokósított közéletiséggel, ő asszimilálta, erdélyi hagyományainkhoz hűen, tartalmában egyetemessé és nyelvében magyarrá a szocialista etikai tartást, gondolkodást. A történelem tanulságától szorongott hajdani tanítvány szövetséget keresve lép Bethlen Gábor színe elé: „Ha emlékezni méltóztatik, egyebek között a testvériségnek ügyét is reánk hagykozta: magyarnak, romának, szásznak — a székelty nem említem, hiszen az is magyar — közös kertmívelő gondját; az egymással farkaszemet néző indulatok helyére az egybefonódó pillantást a Kárpátok tövében“ — szól a *Nagyenyedi fügevirágban*. E veretes szöveg legjellegzetesebb stílusjegyét — elválaszthatatlanul az írói jellemről — a kertelés nélküli kimondani akarásban, a mélybe pillantás megrendítő nyugalmában: a tiszta beszéd erejére való ráébredésben kell keresni. Mind ez a korábbi könyveiből ismert, rendkívüli nyelvi erővel párosul. A nyelv érzékenysége nem hivalkodó, nem váteszi vagy himnikus nála; víziók és mítosz nélkül, szinte orvosi precizitással emeli fényre a gondolat köldökzsinórjánál fogva a legkétségbeesettebben kapálózó és kiabáló tényeket. Nincs ideje elidőzni a fájdalmasnál, líraiságába nem cseppent sehol mámort vagy bukolikus hangulat-irt, hisz nem elbágyasztás a célja, hanem egyéni és közösségi példákkal, helyzet- (és csak másodlagosan képi) asszociációk megteremtésével tudatosítani, tisztázni bennünk a létfontosságú dolgokat — árnyékát, ragyogását múltnak, reményrajzásnak egyaránt.

Azzal kellene zárnom, amivel Somlyó György a nyugat-európai irodalmi „újhullámok“ idején, mintegy tíz évvel ezelőtt, újrajellemezte Veres Pétert, a „parasztíró“: „mai irodalmunk egyik »legeurópaibb« jelenségének érzem... azt is mondhatnám, igazi »literary gentleman« — a szónak a jó értelmében véve.“ Ez most leginkább Sütő Andrásra áll a magyar irodalomban. Egy szál gyufa sokszor több fényt adhat a közélet árkokat egyengető, békés „tűzvonalában“, mint a felhőkön túli csillagok emlegetése vagy csalogatása.

Ó, aki robogó vonat tetején tanuigaita elődeitől

az önuralmat követelő, konok viaskodást kívül-belül, nem igényel tőlünk most ünneplést, választékos megkülönböztetést. Igazi értékelésünket nem elegáns dicséretünk fejezi ki — vele együtt tudjuk ezt —, hanem további munkánk, életünk. Mindaz, amit üzenetéből maradéktalanul a magunkévá tesszünk.

Lászlóffy Csaba

Két új hasonmás kiadás

A XV. és XVI. században készült kéziratok kódexek s nyomtatott könyvek közül igen kevés (számátalan esetben csupán egyetlen példány) maradt fenn. Nagy gyűjtemények, könyvtárak feltéve őrzött kincsei ezek a példányok, s ezért csak tudományos kutatás céljából hozzáférhetők, a nagyközönség pedig kiállítások alkalmával láthatja őket. A szöveg újrayomásánál hasznosabb és célszerűbb az eredeti mű hasonmás kiadása. A hasonmás kiadás elsősorban a tudományos kutatás céljából jelentős, de a könyvbarátok is nagy örömmel forgatják. Mindkét szempontból hasznos a kéziratok kódexek, ritka könyvek hasonmás kiadása: megkönnyíti a tudományos kutatást, és gyönyörködteti a szép könyvet szeretők táborát.

A modern nyomdatechnika eljárásaival könnyűszerrel lehet hasonmás kiadás formájában nagy példányszámban eljuttatni az érdeklődők asztalára egyes könyvtárak ritka példányait: kéziratokat, ősnymtatványokat. Szükséges és hasznos hasonmás kiadásban megismerni múltunk jelentős szellemi alkotásait. Így lesznek a ritka könyvek is valóban mindenkiei; ez az út lehetőséget kínál mindenki számára, hogy megismerhesse rég letűnt századok szellemi hagyatékát, de betekintést enged az írásbeliség és a nyomdatechnika fejlődésébe is.

Románia Szocialista Köztársaság Akadémiájának kiadásában már eddig is több hasonmás kiadás látott napvilágot. Csak a legutóbbiak közül hadd említsük meg a következőket: *Tetraevanghelul lui Coresi, 1560—1561*; *Palia de la Orăștie, 1581—1582*, továbbá az 1971-ben megjelent *Evangeliarul Slavo-Român de la Sibiu, 1551—1553* hasonmás kiadását. Ez utóbbival, jóval a hasonmás kiadás megjelenése előtt, terjedelmes tanulmányban foglalkozik Jakó Zsigmond. (*Korunk*, 1964, 11. 1530—1536.)

Ujabbán a *Codex Aureus* hasonmás kiadásával lepteti meg a Meridiane könyvkiadó (București, 1972). Nem teljes szövegközlés, hanem — szemléltetés céljából — a legjellemzőbb művészi oldalakat emelték ki. E kódex Nagy Károly német-római császár rendeletére készült 800 körül a lorschei (ma NSZK) kolostor scriptoriumában. A teljes kódex Máté, Márk, Lukács és János apostolok evangéliumát tartalmazta, elefántcsont borítóban. A kódex fele, Máté és Márk evangéliuma 1622-ben a heidelbergi császári könyvtárból Bécsbe került, majd Migazzi Kristóf váci püspök és bécsi érsek

TÉKA

egy rövid fejezettel zárul, amely a biokémia kvantummechanikai alapokon való továbbfejlesztésének lehetőségét villantja fel. (*Editura didactică și pedagogică, 1972.*)

GEORGES POLITZER: A filozófia és a mítoszok. — A magyar származású francia kommunista gondolkodó számára az idealista filozófiák elleni elméleti harc elválaszthatatlan volt a dialektikus materializmus propagálásától. És hogy századunk filozófiai mítoszai, elsősorban a fasiszta fajelmélet leleplezése távolról sem volt veszélytelen intellektuális szópárbaj, azt a náci ellenfél ultima ratiója is bizonyítja: Georges Politzer a francia ellenállási mozgalom mártírja. „A hatalomra jutott fajelmélet a fajtisztítás mítoszának leple alatt a nemzet történelmi és társadalmi létének megsemmisítésére törekszik” — írja a *Faj, nemzet, nép* című elméleti értékű tanulmányában. Polemikus hév hatja át az egzisztencializmust, freudizmust és más áramlatokat bíráló írásait is. Politzer tanulmánykötete elé a barát és harcostárs emlékéét idéző előszót Louis Aragon írta. (*Kossuth, 1972.*)

TAMÁS ATTILA: A költői műalkotás fő sajátosságai. — A szerző a költői műalkotás lényegét két szempontból vizsgálja. Az első a költemények esztétikai hatása, az a „különös lelkiállapot, amelyet előidéznek”, a második pedig a műalkotást közelebbről meghatározó történetiség. Az ezeket a szempontokat kifejtő nagyobb fejezetekben a szerző a költészet ősfarmáival, a költészet művészetté levésével és a költői mű anyagával, formájával foglalkozik. Függelék-ként néhány műelemzést is közöl József Attila két verséről, Picasso egy festményéről és egy oltárképről. (*Akadémiai Kiadó, 1972.*)